det för att det inte ytterligare förgyllde Astras gloria?

Det var emellertid upptäckten av den specifika verkningsmekanismen hos de nya medlen som ledde till att företagets ledning inte bara tillät, utan i fortsättningen drev på, fortsatt utvecklingsarbete, något som verkade oklart i den framställning som TV-programmet gjort.

Tjuv- och rackarspel i marknadsföringen

Den andra hälften av programmet handlar om det tjuv- och rackarspel som marknadsföring av läkemedel blivit i denna högsta division, där det gäller att sälja mest. Att Glaxo gjorde mycket fula försök att svärta ned Losec står utom allt tvivel, liksom att Astra inte drog sig för liknande manövrer när de kände sig hotade (framför allt i Tyskland och Österrike). Det framgick också klart att viktiga vetenskapliga resultat måste presenteras för den s k vetenskapliga eliten på en av Londons främsta lyxkrogar, åtföljda av rikligt med mat och dryck. Det framgick däremot inte att de angrepp på Losec som gjordes från Glaxos forskare i den mest ansedda vetenskapliga tidskriften Lancet inte hade formen av en granskad vetenskaplig artikel utan som ett brev till redaktören, »letters to the editor», korta meddelanden som inte utsätts för samma vetenskapliga granskning som artiklarna i tidskriften. Det var därmed inte så svårt för Astras forskare att vederlägga Glaxo som det verkade i TV. Hortons – nuvarande redaktör för Lancet – uttalanden hängde därmed i luften, vilket de för övrigt också gjorde eftersom det påtalade missbruket av Lancets spalter skedde långt innan denne fick ansvar för tidskriften.

Beskrivningen av hur man uttnyttjar s k vetenskaplig information för att påverka läkare – de som skriver ut medicinerna – fick substans genom att man intervjuade representanter för Glaxo, ägarna av läkemedelsindustrins skvallertidskrift Scrip, engelska gastroenterologer och chefen för Astras tyska (och österrikiska) dotterbolag. Dessutom fick Anders Vedin (chef för Hässle från 1975 till 1995) försvara Astras uppträdande i Tyskland, vilket han gjorde i mycket militära termer, »pansarslag»!, medan Astras koncernchef tog åt sig äran av att ha ökat marknadsinsatserna samtidigt som han inte visste om eventuella övertramp i marknadsföringen, vilka »inte stämde med Astras filosofi».

Det viktigaste budskapet sent i programmet

Först under de allra sista minuterna av programmet kom det verkligt viktiga meddelandet – att det inte är saltsyra utan en bakterie, Helicobacter pylori, som orsakar magsår. Här hade man också lyckats att få med den australiensiske gastroenterolog som upptäckt detta och fått kämpa länge (delvis mot läkemedelsindustrin?) för sina idéer. Behandlingen av magsår behöver alltså inte vara syrahämning under hela livet utan utraderande av bakterien under 14 dagar till tre veckor, med motsvarande minskning av att vara beroende av läkemedel. Visserligen är det många människor som behöver behandlas, men under så kort tid att det inte blir de försäljningssiffror som projicerades i projektets början.

Programmet är mycket välgjort. Det visar de svårigheter som forskning för att finna nya läkemedel innebär inom företag. Det visade också mycket klart de djungelns lagar som gäller för att behärska marknaden när det gäller de preparat som finns bland de tio i topp.

Programledaren var också välgörande fri från pekpinnar och lät de intervjuade klart – men kort – framföra sina budskap. Lyssnaren kunde själv bedöma halten i de påståenden som gjordes från olika håll i kampen om marknadsandelar. Kamplustan lyste också kring flera av kombattanterna när de fick uttala sig fritt. Det enda jag – som sitter inne med mera kunskaper i detta ärende än de flesta – beklagar är att flera uttalanden, framför allt om forskningsförhållandena, blev oklara i synnerhet som vissa viktiga fakta inte alls kom fram.

Bra exempel på vilseledd vetenskap

Det vore intressant om detta initiativ, som innehöll rätt mycket av reklam för Astra men också viss lätt kamouflerad kritik, följdes upp med en beskrivning av den lika fascinerande historien om magsårssjukdomen som sådan. Att beskriva de olika föreställningar som lett läkare och terapeuter totalt fel under många årtionden borde vara ett lockande ämne för en undersökande journalist. Ett sådant program kanske är svårare att få sponsorer för, men som allmän upplysning om de villkor (vetenskap och beprövad erfarenhet) som sjukvården levat under vore det värdefullt. Behovet av kunskap finns inom alla specialiteter, och just magsårssjukdomen kan illustrera hur lätt det är för troende missionärer att leda hela den s k vetenskapen fel under lång tid – därför att den riktiga kunskapen inte finns. •

KORTKLIPPT

Förhöjd risk för leukemi av migration eller radioaktivitet?

Förhöjd incidens av leukemi bland barn och ungdomar i områden kring främst brittiska kärnkraftsanläggningar som Sellafield förknippades först med radioaktivitet. Senare studier har antytt att orsaken kan vara en hittills oidentifierad infektion.

Områden med kluster av leukemifall tycks kännetecknas av extremt stor inflyttning av barnfamiljer från olika håll och långväga ifrån, vilket är vanligt vid stora anläggningsarbeten. Detta har nyligen bekräftats i en studie av akut lymfoblastisk leukemi bland barn i England och Wales.

En fall–kontrollstudie, som utgick från 27 leukemipatienter under 25 år, i området kring den franska upparbetningsanläggningen La Hague tyder emellertid på att radioaktiv exponering på badstränder och genom konsumtion av fisk och skaldjur från området ökar risken för leukemi. Misstankar om ett samband med faderns yrkesexponering för radioaktivitet kunde inte bekräftas.

BMJ 1996; 313: 1297-300, 1997; 314: 101-6.

Betablockerare underutnyttjas hos äldre efter hjärtinfarkt

En uppföljning i USA av 5 332 äldre hjärtinfarktpatienter visar att bara 21 procent av dem som inte hade kontraindikationer mot betablockerare fick sådana under de tre månaderna efter utskrivning från sjukhus. Tre gånger så många fick kalciumkanalhämmare.

Under två års uppföljning var mortaliteten bland dem som fick betablockerare 43 procent lägre än bland de övriga, och risken att åter bli inlagd på sjukhus 22 procent mindre. Effekten på dödligheten var markant också för patienter över 75 år.

JAMA 1997; 277: 115-21.

Krymper gravidas hjärnor i slutet av graviditeten?

Kvinnors hjärnor krymper i slutet av graviditeten, och det tar upp till sex månader innan hjärnan är normalstor igen, påstår en grupp anestesiologer och radiologer i London. De bygger påståendet på en serie magnetkamerabilder från tio friska kvinnor.

New Scientist 1997; 153 (No 2064): 5.